IOSIF CONSTANTIN DRAGAN
NOI, TRACII
ISTORIA MULTIMILENARA A NEAMULUI ROMANESC

EPOPEEA DACIEI CONFRUNTAREA CU ROMA

Decebal. Sunt vrernuri de oprelişte.Incursiunea din anul 85 în Moesia, hotărâtă de regele Diurpaneus (Duras), pentru a zădărnici crearea şi menținerea bazelor militare romarne, a dat rezultate mai mari decăt s-ar fi aşteptat Dacii. Nimeni n-ar fi bănuit că avea să cadă întreaga oştire romană din această provincie militară, condusă de guvernatorul Oppius Sabinus. În iureşul bătăliei, deciziile nu sunt Iuate întotdeauna doar de căpeteniile oştilor. Nu numai ofițeri, dar chiar şi grade inferioare, soldatii de rând vroiau să-şi arate bravura şi să se prezinte în fața căpeteniilor lor cu un trofeu oarecare. Unul dintre aceste trofee a fost însusi capul generalului Oppius Sabinus.

Înfrângerea Romanilor a fost cruntă şi vestea a zburat la Roma cu viteza fulgerului. Soldații romani au început să fie bântuiți de spaimă, ceea ce era extrem de periculos pentru moralul celorlalte armate. Era de aşteptat ca lucrurile să nu se oprească aici. În aceste împrejurări, înşişi Dacii se preocupau de urmările posibile ale victoriei lor. De aceea, în loc ca regele Diurpaneus să se gândească la un triumf, după moda generalilor romani, el şi-a făcut un examen de conştiință şi şi-a spus că, la vârsta înaintată la care ajunsese, după optsprezece ani de domnie, îi va fi greu să mai facă față altor confruntări de acest fel. Romanii realizaseră cu multă abiIitate „încercuirea politică şi militară" a Daciei, căci, în vest, Iazigii şi Warcomanii aflați în solda imperiului, au devenit apoi aliatii Romei. În răsărit, Geția Minor era în întregime în mâinile Romanilor iar în nordul Pontului Euxin, regatul vosporan îl stăpâneau tot ei, moştenindu-1 după eliminarea lui Mitridate Eupator. Dacii erau conştienți de greaua !or situație şi de aceea regele Diurpaneus a socotit că sosise momentul să cedeze tronul unui rege tânăr, dotat cu calit.ăți politice, diplomatice şi îndeosebi militare. Acesta era Decebal, nepotul său. Vremurile tulburi n-au îngăduit, la sfârşitul anului

86, ca succesiunea la tron să fie însotită de manifestări şi serbări fastuoase. Probabil că au existat ceremonii simple, ca cele ce se fac pe câmpiil de liiptă, când comanda se trcce uneii alt şef militar. Nu este exclus ca însăşi armata să-1 fi aclarnat, după moda romană, câci comunicările în tot spațiul tracic erau intense şi obiceiurile treceau lesne dintr-o tabără în alta. Arrnata romană obişnuia sa aclame şi să hotărască asupra noilor irnl>eraiori, uneori chiar pe câmpul de bătălie, unde virt uțile acestora erau j udeca-le cu severitate. F'rontiereIe fiind permeabile, obişnuintele se împrumutau. Desigur, Marele Sfat al țării se întrunise la Sarmizegetusa, aducând mulțumirile cuvenite lui Diurpneus. penlru că fusese un rege bun şi, în timpul său, nu se manifestaseră rebeliuni şi sciziuni de seamu. Uimpotrivă, curajul arătat la o vârstă înaintată, într-un razboi preventiv, după cum o cereau circumstanțele politice şi momentul, i-au creat o aureolă binemeritată. Asupra investiturii şi proclamării noului ,.rege al regilor Daci" n-au fost discuții, adunarea nobililor votându-l în unanimitate. Era eroul zilei, întors victorios de pe cârnpnl de luptă, ca general al oştiIor dace. Nimeni altul mai bine ca dânsul nu putea să devină urmaşul regelui Diurpaneus, cu atât mai mu1 cu cât Decebal era principe mostenitor. In tradiția traco-dacică, regele era ales pe viaț.ă si nu întotdeauna fiul celui precedent putea (sau trebuia) să fie ales succesor. E1 însă avea merite personale, dovedite în luptă, chiar în preajma succesiunii atât de bine chibzuite de unchiul său. N-a avut şi nu era cazul să se vorbească despre alți candidați la suprema comandă a regatului, care se restrângea tot, mâi mult sub încleştarea romană.

Figură alesă de nobil dac, din cea rnai autentică semiuiie, statornicită în Cetâtea Zeilor din timpuri străvechi. Cetale naturală aparată de trei porti Porțile de Fier ale Dunării, Poarta Orientală dintre Domaşnea şi Teregova şi Poarta de Fier a Transilvaniei, la o sută de mile de actuala Sarmizegetusa Ulpia Traiană, Decebal poate fi socotit drept figură tipică a dacului. Viguros la trup şi la minte, trăsăturile lui trădau voință şi marcau atitudinile şi gesturile sale. Era antrenat în exerciții militare, dar si în munci campestre, care reprezentau gimnastica Dacilor pe tot întinsul țării, chiar şi a celor destinați ocupațiilor alese. .Acest obicei derivă din strânsa legălură ce exista cu pămânlul sacru, dătător de belşug. Chipul lui Decebal era oglinda sufletului său. Aşa cum ne-a rămas dăltuit îm piatră, el arată o frunte înaltă, luminoasă (deşi în parte acoperită de boneta traco-frigiană), caracteristica a celor dotați cu o minte bogată, capabilă de activităti intense.

Nasul drept, prelungind linia frunții, desfăşura la bază două arcade cu sprăncene bine rnarcate, stufoase, ascunzând ochii din care tâşneau priviri fulgerătoare. Coada ochilor se prclungea intr-o dâră de zâmbet abia ghicit, cornpletând tăietura gurii, într-o deplina armonie. Pomeții obrajilor marcați, fața suptă, fălcile puternice şi expresive, se incheiau într-o bărbie alungită, trădând hotărâre nezdruncinată. Chipul regelui se cere.a îmbrăcat într-o barbă scurtă, potrivită şi îngrijită, pentru a nu stânjeni proporțiile şi echilibrul figurii. Avea înfățişarea omului obişnuit sa comande, dotat însă şi cu calităiile diplomatului care ştie să vadă şi să întrevadă chiar dincolo de orizont, dincolo de ceea ce i se prezintă în fața ochilor. Un om care păstrează rezervele u(ile si prudența necesară, acordând încredere interlocutorului, atâta cătâ era potrivită rnometului. Excesul, dupa concepția lui, nu era îngăduit unui comandant. iar el nu voia şi nici nu se expunea vreodată riscurilor inutile. Atitudinea rezervată era garantia primă a personalitătii sale. Observator al tuturor detaliilor, poate lăsărnd uneori irnpresia nebăgării de searnă. nu-i scapa nimic si cugeta necontenit chiar si asupra lucrurilor neînsernnate. Iscusit în acțiuni, el le pregatea si sub forma unor jocuri de încercare, provocând reactii, spre a fi astfcl sprijinit în înțelegerea si conducerea unor momente strategice. De allfel, portretul său moral esie schitat cu un sentimenl. admirativ tocmai de un scriitor latin, Dio Cassius., care spune :

„Era priceput in ale războiului şi iscusit la faptă ; ştiind când să năvăleăscă şi cănd să se retragă, meşter în a întinde curse, viteaz în luptă, priceput a se folosi cu dibăcie de o victorie şi de a scăpa cu bine dintr-o înfrângere ; peniru care lucru el a fost mult timp pentru Romani un potrivnic de temut".

Toți cei ce au vorbit despre Decebal au scos în evidență această capacitate de a utiliza oamenii, diplornatia fiind prima sa armă. Ales rege al regilor Daciei. Decebal nu a avut la începulul domniei răgazul necesar spre a se dedica administrănii statului, aflat în conflict cu Roma. De îndată, s-a văzut nevoit sa treacă la actiune sau, rnai exact, să o continue, caci el o începuse si e1 obținuse acea biruință răsunătoare care zguduise Roma.

Alarmat de pericoIul dac, împăratul Domitian, după cum am mai spus, s-a văzut. nevoit să prăsească Roma şi să pornească direct în zona operațiunilor militare. Nu s-a dus direct. în Moesia, la Dunăre, ci a poposit în oraşul Naissus, luând primele măsuri de reorganizare a marii provincii,

întinsa de-a lungul fluviului, până la mare. Lasând irnpresia unei înfrângeri, prin dibăcia şi diplomația sa, Decebal a socotit oportun să ceară pace, pentru a bloca înaintarea Rornanilor, situatia militară şi politică rămânând asa cum se .afla în acel mornent. Domițian a refuzat. Mai mult, gândurile sale nutreau setea de răzbunare si el dorea să pătrundă în Dacia. Pentru a-1 provoca să grăbească invazia, inainte de terminarea pregătirilor pentru campanie, Decebal i-a trirnis din nou „un sol care să-i spună în batjocură că va face pace, dacă ar vrea ca fiecare roman să-i trimită anual doi oboli, iar de nu, el va declara război şi-i va aduce rnari neajunsuri`', aşa cum relatează Patricius. Cu acest detaliu, se încheie incursiunea initiată de Diurpaneus în anul 85 şi desăvârsită în 86.

Ofensiva romană şi batălia de la Turnu Roşu. In fața acestei nemaipomenite provocari, mândrul împărat. Domițian reacționează întocmai cum o dorea Decebal. Odată cu dezghetul, în primăvara anului 87, Domitian dezlăntiuieşte atacul împotriva Dacilor. E1 trece trupele pe un pod de vase, pe lângă orasul Oescus, în apropierea vărsării Oltului în Dunăre. Ajunşi pe teritoriul Daciei, Romanii nu întâmpină nici o rezistență. Mirati de acest lucru, pornesc în câutarea oştilor lui Decebal, mai puțin orientându-se după hărți şi mai mult lăsându-se atraşi de Valea Qltului, care îi ducea spre nord, către trecatoarea de la Turnu Roşu. Aici îi aştepta Decebal pregătind desfăşurarea luptei. Odată intrati în strâmtoare, coloanei romane îi venea greu să ia calea întoarsă şi a fost nevoită să accepte crâncena bătalie, purtată în aceleasi condiții si cu aceleaşi urmări ca şi bătălia dc la Posada, a lui Basarab, cu douasprezece secole mai târziu.Victoria lui Decebal a fost asigurată chiar de la primele încleştări. Romanii au fost învinşi, distruşi, generalul Cornelius Fuscus ucis, iar prada luată pe parcurs a reintrat în mâinile Dacilor, asa cum povesteşte istoricul nostru, Jordanes. Au fost luati numeroşi pnizcnieri. Drapelul Legiunii a V'-a a fost capturat şi dus de Daci în ascunzatorile lor din munți. Această primă ofensivă a Romanilor nu putea să se încheie în mod mai ruşinos, ceea ce i-a întărâtat si mai mult, deoarece era usor de imaginat ca stirea unei asemenea izbânzi putea să aprindă scânteia revoltei în întregul imperiu. Aşadar, lucrurile se cereau luate de la capăt si Domițian organizează o nouă ofensivă.

A doua ofensivă romană si băiălia de la Tapae. Romanii şi-au luat un răgaz de mai bine de un an, iar timpul a fost folosit intens de ambele tabere. Decebal şi-a întărit oştile, fortificațiile, armamentul, utilizând şi

prizonierii (meşteri, arhitecți, ingineri, lucratori etc.) capturați în războiul din anul precedent, la Turnu Roşu, pe cei prinşi în incursiunea lui Diurpaneus, precum şi pe cei ce s-au prezentat. singuri, deoarece Decebal îi plătea bine. Infrângerile dezastruoase suferite de Romani la hotarele Daciei, în interiorul ei, sau la sudul Dunănii au fost astfel comentate de Tacit :

,.Atâtea armate pierdute în Moesia, Dacia, Germania şi Pannonia, prin îndrăzneala nebunească sau laşitatea comandaniilor, atâtia militari de valoare învinşi şi făcuti prizonieri cu cohorte întregi ; acum nu se mai punea în discuție hotarul imperiului si un mal (malul Dunării. care alcătuia frontiera imperiului, limesul), ei taberele de iarnă ale legiunilor şi stăpânirea provinciilor noastre".

Incepând cu anul 88 Domițian a trecut comanda trupelor generalului 'Tettius Julianus. Acesta organizează temeinic oştile si, pentru a-i stimula pe legionari, îi pune să-şi scrie pe scuturi numele, aşa încât, în timpul luptei, să poată deosebi cu mai multa usurintă soldatul viteaz de cel laş. 1n ce priveste planurile sale de invazie a Daciei, Tettius le elaborează cu mai multă prudență decât predecesorul său. Studiind posibilităiile de înfruntare a Dacilor chiar în centrul lor de putere, la Sarmizegetusa de la Orăstie, caută cel mai scurt drum pe teritoriul dac, dar şi cel mai putin expus surprizelor. Preferă câmpia pentru bătălie, urmând ca apoi să pătrundă în cetatea din munți. Zona cea mai potrivită i s-a părut Banatul (de aici porniseră Tracii spre sud, spre Grecia şi Asia Mică, iar de acolo spre Italia, ca să se reîntoarcă spre inima spatiului tracic tot pe această cale, dar cu sens schimbat). Din cele două drumuri posibile, unul porneşte de Ia Dierna (Orşova) în sus, pe Cerna şi Timiş, cotind apoi pe Valea Bistrei, spre Port.ile de Fier ale Transilvaniei ; altul duce de Ia Viminacium-Lederata (Baziaş) pe Valea Nerei, pe lângă Biserica Albă, pătrunde în Câmpia Caraşului, pe la Arcidava (Vărădia), ajungând la Berzobis (Berzuvia) şi apoi la Tibiscum (lângă Caransebeş). 0 altă posibilitate era trecerea peste Făget, spre Valea deschisă a Mureşului, fără trecători ca Portile de Fier ale Transilvaniei. El preferă calea din urmă. Odată depăşit obstacolul Dunării, operatiunea se efectuează fără dificultăți. Nicăieri armata romană nu intâmpină rezistentă. Romanii înaintează pe drumul de la Arcidava, iar Decebal îi întâmpină în localitatea Tapae, care, din păcate, nu a fost identificată cu preciziune, pe Valea Bistrei negăsindu-se o astfel de localitate şi nici o urmă de bătălii, în afară de cazul că însăşi trecătoarea Porților de Fier ale Transilvaniei să se fi

numit Tapae. Lângă Lugoj există localitatea Tapia, care derivă foarte probabil de la Tapae. Multe Tapii există şi azi în Spania. Dacă bătălia s-ar fi dat aici, însemnează că Decebal a coborât o oştire din Muntii Poiana Ruscăi, pentru a surprinde inamicul pe la spate, după ce acesta s-ar fi încoIonat pe Valea Timişului şi a Bistrei, gata să se îndrepte spre Sarmizegetusa sau pe Valea Mureşului, pe la nord. În această ipoteză, se presupune că armatele lui 'I'etius Julianus au ocolit dealul Silagiului, continuând prin şes pe la Aizisis (Buziaşul de azi, cunoscut din antichitate prin apele sale minerale), au trecut peste Sinersig şi Lucus (Lugo), mentinand drumul prin cârnpie, spre a urca apoi ori pe Valea Timişului şi a Bistrei, ori pe Valea Mureşului. Bătăliile s-ar fi putut da foarte verosimil în această localitate, la Tapia Lugojului. Părerea istoricului C. Daicoviciu este că o altă T'apae ar fi trebuit să existe pe Valea Bistrei, pe la Glimboca, Oțelul Roşu, înainte de trecătoarea Porțile de Fier ale Transilvaniei. Nici o urrnă de localitate sau de bătăliei nu s-a găsit însă. Pe de altă parte, Tettius Julianus, cunoscut. prin prudenta sa, nu putea să repete eroarea lui Cornelius Fuscus, să intre cum a intrat acesta în capcana de la Turnu Roşu, ca într-o pâlnie, împărtăşind aceeaşi soartă.

S-au dat lupte înverşunate şi vitejia Dacilor n-a fost suficienta, spre a înfrânge cohortele romane, bine echipate şi organizate în acel an cu pregătiri intense, fără hărtuieli, prealabile. Generalul Tettius ,Julianus a condus bătălia cu pricepere şi a izbutit să obtină biruinta. Atât de crâncenă a fost bătălia de la Tapae, incât însuşi locotenentul-general al lui Decebal,Vezina, care era vice-rege, pentru a se salva, s-a trântit la pământ şi s-a prefăcut mort între cadavrele Dacilor căzuti. In fata acestei situații neaşteptate, Decebal, la rândul lui, s-a văzut nevoit să recurgă la o stratagemă, dând ordin să fie tăiati arborii de pe culmea dealurilor împădurite (de unde nurnele Lucus/Lugo) şi să îmbrace trunchiurile cu uniformele şi straele ostaşilor daci.

Istoviti de lupte, Romanii au socotit oportun să se oprească, să întrerupă marsul spre Sarmizegetusa. Nu se ştie dacă la aceasta hotărâre nu a contribuit şi prudenta lui Tettius Julianus, care, după experienta celor doi predecesori, fnvătase să-şi păzească grumazul. Nu este exclus ca şi Decebal să fi trimis soli, pentru a cere pace, potrivit obiceiului său. Evitând să-şi irosească fortele şi oamenii în bătălii neîntrerupte, ei căuta, pe cât posibil, să-şi apere tara cu diplomație, cu iscusite tratative, şi astfel afla

adesea un modus vivendi. Îrnpăratul Domițian a refuzat insă orice tratative cu solia trimisă de Decebal şi a respins propunerea de pace a Dacilor. Acest refuz arăta că îrnpăratul nu socotea încheiate ostilitătile cu Decebal. Marea ofensivă plănuită pentru supunerea definitivă a regeltui dac trebuia realizată după un răgaz de odihnă şi refacere a cohortelor.

Sfătuit de strategi, Domițian avea şi alt e motive de a opri aici ofensiva. Îsi dădea seama că, înaintând în defileul Timişului şi al Bistrei, ca şi pe Valea Mureşului, putea să fie lovit din nou pe la spate, încercuit şi nimicit de astă dată de către Iazigi şi Marcomani, care se aflau pe Valea Tisei, pătrunşi ca un ic în spațiul tracic, în număr nedeterminat, dar fără a covârşi populatia locală traco-illiră. Aceştia erau socotiti aliați ai Romei, dar refuzaseră să ia parte la războiul împotriva lui Decebal, menținându-se într-o pozitie neutră. Atitudinea lor a dat de gândit Romanilor şi a constituit o preocupare în acele mornente de indecizie.

Expediţia din Pannonia. Din prudență, Domițian şi statul său major au fost nevoiti să treacă mai întâi Ia clarificarea raporturilor cu Iazigii şi Marcornanii. Cea mai bună pace cu ei era războiul, aşa încât legiunile romane au pornit la atac împotriva lor. Trupele lui Domițian s-au încolonat în Câmpia Lugojului şi s-au îndreptat spre apus şi spre nord, către 'I'isa, spre a înfrunta triburile ostile. Marcomanii şi Iazigii au trimis soli la Domițian, implorându-1 să renunte la un război inutil. Împăratul s-a arătat nedemn şi a dat poruncă fără judecată ea solii să fie ucişi, fără a-i vedea şi fără a-i primi să stea de vorbă cu ei, încălcând cele mai elementare legi internationale şi traditia respectului pentru ambasadori.

În Câmpia Pannoniei, trupele romane au trecut la atac, dar Iazigii şi Marcomanii, indignati de maltratarea solilor, s-au luptat cu vitejie şi au învins armatele romane. Fiind răsturnat raportul de forțe, Decebal şi-a dat seama că trebuie să înteţească pregătirile pentru un nou război, convins că Domițian ar putea să fie alungat de pe teritoriul Traco-Illiriei. Prin înfrângerea suferită în Pannonia, toate avantajele biruinței de la Tapae s-au risipit.. Mai mult chiar, de data aceasta insuşi împăratul Domițian a trimis soli la Decebal, spre a-1 convinge să incheie un tratat de pace, pe care, cu puțin timp înainte, Decebal i-l solicitase şi el 1-a respins. Desigur, greu era pentru Domițian să prezinte la Roma situatia reală a campaniei din nord-estul imperiului. Nefiind lipsit de diplomatie, el s-a decis atunci să „uite"

Pannonia şi să se gândească numai la Dacia, pregătindu-şi un triumf Ia întoarcere. Relativ Ia această pagină de istorie daco-romană, Dio Cassius spune :

„Invins de Marcomani şi pus pe fugă, Domitian trimise în grabă soli la Decebal, regele Dacilor, şi-1 înduplecă a încheia un tratat pe care mai înainte nu i-1 încuviintase, cu toate că Decebal i-1 ceruse de mai multe ori. Acesta primi învoiala, căci era Ia mare strâmtoare, dar nu voi să vină el însuşi ca să steie de vorbâ cu dănsul, ci trimise pe Dieg;is cu cătiva bărbati, ca să-i dea înapoi armele şi câtiva captivi, ca si cum i-ar fi avut numai pe aceia la dânsul.Făcându-se aceasta, Domitian puse diadema pe capui lui Diegis, ca şi curn el (Domitian) ar fi fost în adevăr învingătorul şi ar fi putut da un rege Dacilor, împărti soldatilor si onoruri şi bani, şi trimise la Rorna, ca învingător, între altele, soli şi o scrisoare, zicea el, de la Decebal, dar pe care se spunea că o plăsrnuise chiar dânsul. El impodobi sărbătoarea triumfului său cu o multime de lucruri, pe care le luase nu de la duşrnani (cu totul dimpotrivă : el cheltui cu tratatul, dând lui Decebal bani rnulti şi mesteşugari de tot fetul, şi pentru timp de pace şi pentru război, promitându-i să-i dea multi şi în viitor-), ci din zestrea împărătească, de aceasta el se folosea intotdeauna ca şi cum ar fi fost o pradă de război, odată ce adusese in stare de sclavie împărătia însăsi``.

Paeea. Tratativele au început şi pacea între Rorna şi Sarrnizegetusa s-a încheiat la anul 89, stabilindu-se legături de bună vecinătate, care aveau să dureze până la urcarea pe tronul imperial a împăratutui Nerva T'raian. În acest tratat, regele Decebal devenea rege clientelar al Romei şi nu tributar, căci nu era vorba să plătească un tribut pentru un raport de vasalitate, ci dimpotrivă, el primea bani de la Romani, şi chiar sume mari în fiecare an. La încheierea tratatului, Domițian a pus la dispoziția lui Decebal, în afară de „ajutorul anual", şi o sumă forfetară rnare, pe lângă tehnicieni, meşteşugari, instructori pentru a-i ajuta să se echipeze, în vederea apărării limesului rornan, încredințat Dacilor însisi. In putine cuvinte, pierzând războiul, Decebal a câştigat pacea. Iată cum se pot schimba lucrurile şi rolurile la masa verde, când există abilitate şi conveniență reciprocă. Tratatul mai prevedea şi dreptul pentru Romani de a trece cu trupele ior din Moesia, prin teritoriul Dacici, spre Pannonia. El acorda Romanilor şi unele capuri de pod pe Dunăre, folosite mai târziu de Nerva Traian. De restituirea stindardului Legiunii a V-a, pierdut de Cornelius Fuscus nu s-a vorbit, după cum nici de

restituirea:prizonierilor rornani (luati in mare număr în acea bătălie. Această ,,uitar;.`` insolită pentru Romani arăta că ei nu se aflau pe pozitie tare, în accste tratative, pe care mult.i le-au comentat ca rusinoase pentru Imperiul Roman.

Intors la Roma, Dornițian şi-a împodobit carul de triumf cu propriile tezaure. "Tratatul din 89 a intrat de îndată în vigoare. Dacă înainte cu jumătate de secol, Romanii erau preoc:upat.i de creşterea puterii Dacilor şi de periclitarea limesurilor lor, în această zonă, ei îşi manifestau acum neliniştea prin acea întrebare formulată de Horațiu : Numquid de Dacis audisti? Adică : „Ce se mai aude despre Daci ?“ Mai mult încă, după acest tratat întrebările rezurnau o stare de spirit de descurajare şi umilință. Statul rornan, care încasa irnpozite si tributuri de la altii, ajuns;~se să plătească el insuşi sume de bani Dacilor. Senatorii nu se putea obişnui cu aceasta idee.

La Roma, Domitian s-a dedicat altor Preocupări. După frumoasa „victorie" asupra Dacilor, îi veneă greu să suporte victoriile reale obtinute de generalul Agricola in Britannia. De aceea, după ce Britannii au fost supusi de_a binelea. 1-a rechernat la Roma si tratându-1 cum se cuvine unui erou, caruia patria îi datoreşte recunoştință, i-a oferit un banchet. Probabil ca la acest banchet i s-a servit bietului Agricola un nectar producător de vise frumoase. El nu s-a mai trezit din sornnul cel plăcut. şi 1-a scutit astfel pe îrnpărat de povara inv-idiei şi a geloziei. Nemulțumirile împotriva lui Domițian creşteau pe măsura trecerii anilor, până când rabdarea Rornanilor a ajuns la capăt. În anull 96, s-a organizat o conjuratie la palat. din care făcea parte insasi soția împaratului, Domiția Longina.

Imperiul urma sa capete un nou împărat, de data aceasta un băsbat politic, dintr-o familie de juirişti cu renume, în persoana lui Marcus Cocceius Nerva, aclamat ca atare în anul 96. În cariera sa, fusese de doua ori ales consul, căci această instituție mai funcționa pro forma. si îşi câştigase o buna experiență administrativă în afacerile statului. El s-a grăbit să proclame o amnistie generala, să reducă impozitele si sa curme persecuția creştinilor. Senatul prinsese oarecare puteri si 1-a ales in unanirnitate, dar armata a intervenit, Nerva a ajuns impărat, ca predecesorii săi, fără a fi imperator, adică conducător militar recunoscut de oşti. Până la urmă s-a ajuns la o soluție de compromis : asocierea la putere a generalului Marcus Ulpius Trajanus, în anul 97. Impăratul Nerva fiind

bâtrân, ajuns Ia această functie supremă la vârsta de saptezeci de ani. se simțea copleşit de răspunderile mari ale statului. De altfel, s-a sfârşit din viată în anul următor.

Impăratul Traian. Marcus Ulpius Trajanus s-a născut la Italica, în provincia Betica {Andalusia) din Spania, la anul 53. A îmlbrățişat cariera militară, distingându-se încă de la început ca soldat dotat cu toate calitățile necesare, pentru îndeplinirea datoriei şi pentru realizarea unui destin deosebit. La aceste calități militare se adăugau si mari calităti umane, un înalt sens al justiției, al relațiilor publice, fără înfumurări, o înclinație firească de a_si apleca urechea către oricine, spre a-i asculta plângerea. A rămas faimoasă povestea cu o bătrână, care i-a ieşit în drurn, cerându-i dreptate cu lacrimi în ochi, pentru fiul ei. Împărații nu prea descind în drum şi coboară doar atunci când şeaua alunecă de pe bălan. Traian însă, amintindu-şi poate de bunică-sa, a coborât, a ascultat şi i-a dat bătrânei satisfactie. De altfel, s-a ocupat de institutele de binefacere şi a creat o "Fundatie Traian``, pentru fetele tinere, nemăritate, ajutandu-le să-şi formeze o dotă, în vederea căsătoriei. Cariera militară se împletea cu cea politică, şi astfel Traian a primit consulatul în anul 9l, iar în anul 97 a devenit „Legatus Augusti". A rămas mult. timp departe de Roma, îndeosebi în Rhenania, unde a reuşit să stabilească o pace cu Germanii si să întărească frontiera pentru aproape un secol. Când a devenit împărat, după moartea lui Nerva, care îl adoptase ca fiu, nu s-a grăbit să se întoarcă la Roma, ci a rămas să-şi continue misiunea la frontiere şi numai după terminarea ei a revenit în Italia, în vara anului 99. Atunci s-a apucat de administrația irnperiu1ui, introducând multe reforme legate de succesiuni si de fiscalitate, instituind chiar un praetor fiscalis, stimulând constructiile, asa încât au ramas în urma lui, ca expresii ale epocii sale, Mercati Traiani, Forul si Basilica, alaturi de care s-a construit mai tărziu celebra Columna. A construit poduri peste Dunare, un drum nou, care-i poart numele si care începe cu Arcul de la Benevento, dupa cum un alt arc a fost, înaltat la Ancona, pe tarmul Adriaticii, marcând punctul de îmbarcare catre Peninsula Haemusului. A construit portul de la Ostia si rnulte edificii publice, destinate sa ocupe mâna de lucru si sa contribuie la rezolvanea crizei economice care bântuia imperiul. Pentru a însanatosi finantele statului, Traian a fost nevoit sǻ ridice impozitele. Cu toate razboaiele purtate de înaintasi, se acumulase la Roma si în toata Italia un mare numar de sclavi,

iar proprietatile agricole trecuserâ îi mâna celor bogati, taranii si veteranii râmânând fara pamânt. O solutie posibila era colonizarea taranilor si

veteranilor în noile provincii cucerite. Împins probabil si de aceste nevoi, caci razboaiele erau facute în trecut pentru cucerirea de teritorii si popoare si exploatarea noilor provincii, împaratul Traian a putut sa vada în aceasta o solutie de redresare a imperiului. El si-a propus sa extinda hotarele cât. mai mult si sa reduca la tcere t.riburile si regatele razvratite.

Primul sau gând a fost cucerirea Daciei. Tributul greu platit anual de Roma lui Decebal, spre mirarea lumii, nu putea sâ fie suportat de un barbat ca Traian. Rasturnarea acestei stari de lucruri se impunea de la sine. 0 campanie împotriva Daciei, bine pregatita, cu forte suficiente spre a duce la victorie, însemna a pune mâna pe o tara cunoscuta din antichitate prin bogatiile sale, prin aurul minelor din Muntii Apuseni, ca si pentru avutiile în valuta acumulate din punerea în valoare a terenurilor agricole si forestiere, în ultimele decenii. Mai întâi a construit drumurile de acces prin Moesia si a pus sa fie proiectate podurile de mai târziu. Timp de trei ani de zile, Traian a lucrat la planurile de cucerire a Daciei, adunând legiuni peste legiuni, în numar de cincisprezece, cu un efectiv de mai bine de o suta cincizeci de mii de oameni, la care se mai adâugau trupe calari, garda praetoriana, cohorte si pedestrasi mobilizati de la toate popoarele imperiului. Altii spun că numarul tuturor efectivelor armate atingea cifra de doua sute de mii de oameni, lucru nemaivâzut pâna atunci la Roma. Imperiul roman fâcea cel mai mare efort militar din istoria sa, pentru a doborî cel mai redutabil inamic al sâu. În primavara anului 101, pregatirile erau încheiate si Traian era gata sâ declanseze istorica sa ofensiva, ce urma sâ decida care dintre cele doua puteri, Roma ori Sarmizegetusa, avea sa domine spatiul tracic si sa-1 integreze în întregime si în mod definitiv.

Apogeul Daciei. Prin pacea si tratatul lui Domitian cu Decebal se asigurase Daciei o perioadâ de doisprezece ani de liniste si consolidare. În primul rând, Decebal si-a întârit puterea armatâ, câci aceastâ armatâ asigura trâinicia unei târi si prestigiul ei în lume. Prin vitejia lor, 'Traco-Dacii din nordul Dunârii se impuseserâ în ochii tuturor Tracilor din sudul Dunârii si chiar a celor din Asia Mica. Desi acestea se aflau sub stapânire nominala romană, ochiul lor ager era inreptat spre Dacia, ca spre un cap de coloană. Aici, în Dcia, se măsura tensiunea şi ternperatura imperiului râsâritean. De la un semn din Dacia putea să pornească o răscoala în tot

restul spatiului trac, cu rezultate incalculabiIe. De altfel, focare dc răscoala erau destule, şi Romanii se vedeau nevoiti să intervină mereu pentru înăbuşirea lor. Dacă Dacia, din nou înarmată pâna-n dinți şi organizată cu material de război modern, foIosit şi de Romani, ar fi învins Roma într-o ultimă mare confruntare, nu er a exclus ca toată partea orientală a Imperiului roman să fi căzut şi să fi ajuns Ia o rnare uniume a triburilor trace din Peninsula Haemusului şi din Asia Mică, sub conducerea şi protetia Daciei. Din secolul aI V-Iea anterior, Geto-Dacii dadusera dovadă de capacitățile lor şi confirmaseră în chip statornic afirmatia lui Herodot : „Geții sunt cei rnai viteji si mai drepți dintre Traci".

După secole de închegare statală, puterea economica sporise într-o măsură apreciabilă. Acumularea bogațiilor era mai lesnicioasă în Dacia, deoarece modul de viață era menținut. la un nivel mediu, fără excese, risipă şi lux, concepția socială şi religioasă irnpunând sobrietate şi cumpătare. Structurarea economică s-a realizat şi a rămas legata, căci între clanuri, triburi şi ,.regate" nu existau aici frontiere, nici vămi, şi țara era omogenă. Pretinsele dezarticulari temporare pe plan politic nu trebuie văzute şi pe plan economic, comerțul şi producția în regim de schimburi libere urmând alte legi. Au existat descentralizări irnpuse de posibilitățile de comunicare mai lesnicioase pe căi şi mai dificile între lanțurile muntoase. Dar Carpații nu se compară cu Alpii şi nu au înălțimi care să izoleze, deşi chiar şi peste accstea un comandant ca Hannibal a izbutit să-şi trimită o întreagă armată, cu elefanti cu tot. În structura geografică, Dacia era legată în mod organic de-a lungul coloanei vertebrale a Carpaților şi, în mod firesc, a alcătuit o țara unitara. Trecerile cetelor străine, efectuate şi în timpuri mai recente, nu au afectat unitatea țării, cu o populație stabilă şi solidară. In astfel de condiț.ii, Dacia a fost şi a rămas nn stat hine structurat de-a lungul secolelor şi mileniilor.

In țările cu economie agricolă, urbanismul e mai puțin dezvoltat. Această activitate impune răspândirea populației pe mari suprafete. Apariția oraşelor este mai puțin justificată. Desigur, există târguri de schimb pentru produsele agricole, artizanale, forestiere, miniere. între care sarea se dovedea mai preioasă decât metalele, fie ele chiar aurul şi argintul. La fel, existau târguri şi pentru cedarea vitelor în schimbul altor produse şi servicii. Dacia a dezvoltat centre quasi-urbane pe intregul ei teritoriu, atât în Transilvania, cât şi în Moldova şi Muntenia. În Getia Minor, aceste centre

numite davae completau activitatea porturilor întemeiate de Greci. ele au avut., la rândul lor, o dezvoltare care a atins culmi pe timpul lui Decebal. Împărâții romani de mai târziu - de pildă Hadrian - au ridicat o seamă de oraşe din Dacia romană la rangul de municipii, ceea ce presupune o stare reală de înflorire. De altfel, la putină vreme după integrarea Daciei în Irnperiul roman, regăsim aceste orase pe harta detaliată a geografului Ptolomeu.

Arhitectura centrelor epidane dace nu diferea de arhitectura oraşelor din Peninsula Haemusului. Casele Dacilor aveau totuşi unele particularităti impuse de clirna aspră în vrernea de iarnă şi feluritele lor activități. La sate nelipsită era prispa cu streaşină largă, ingăduind desfăşurarea unor munci în zilele ploioase sau devenind adăpost în cursul nopților de vară. La oraş casele aveau mici terase, acoperişuri în pantă ascutită, pentru a înlesni scurgerea apei de ploaie şi a zăpezilor, iar în interior sobe la cei avuti si hornuri simple la cei neînstăriti. Piatra era mai puțin folosită, fiind rară la câmpie, era preferat în genere lemnul, pentru uşurinta cu care putea să fie procurat şi prelucrat de meşteri pricepuți. Acelaşi lucru se întâmplă în America de azi, unde oraşele sunt în cea mai rnare parte construite din lemn, făcute pentru a dura puțin, si numai centrul localităților, aşa-zisul down toum, adică quartalele din jurul ,gării sunt construite din materiaIe durabile, din beton, piatră şi fier. Aceasta nu înseamnă că Americanii nu au ajuns încă la un înalt grad de civilizație. Tot aşa. Orientul îndepartat şi îndeosebi Japonia, cu civilizația sa milenară. a avut şi are oraşe construite tot din materiale uşoare şi numai palatele principilor sunt sortite să dureze. Chiar templele bogate în artă şi pagodele foarte vechi sunt construite în lemn.

Viata publică în Dacia era dinamică. Indeosebi în aceste momente, Dacii deveniseră conştienti de creşterea puterii şi prestigiului lor, întelegandu-şi pe deplin rolul în lurnea tracică. Nu lipseau manifestările de mândrie şi încredere in sine, după cum nu lipseau nici atitudinile mai rezervate, poate chiar pesimiste priv-ind viitorul. Legăturile Dacilor cu Roma si .Athena constituiau tot atâtea vase comunicante ale culturii si ale rnodei în diferite domenii. Caci moda, datorită misterioasei sale forte ieşite din adâncul sufletutui omenesc. străbate orice obstacol. Nobilii daci erau oameni urnblați, la curent cu problemele zilei. Cultura, civilizația cu precădere orală, dezvoItată în spațiul tracic, ca în atâtea alte spatii ale

marelui Orient, nu le lipsea. Ei însă cunoaşteau şi formele cullturii scrise, căci ştiintele dezvoltate în Dacia s-au folosit de toate mijloacele de comunicații existente pe atunci. Dacă s-a întrebuințat alfabetul grecesc sau latin, aceasta rămâne de stabilit prin cercetări şi descoperiri. O lurnină nouă asupra folosirii de către Dacia scrisului latin - cu litere majuscule sau cursive - au aruncat-o cercetările efectuate în ultimii trei ani la Buridava dacică (azi Ocnița, Jud. Vâlcea). Aici exista un centru religios, politic, militar şi economic care, în vremea împăratului Augustus, avea un regisor, cu numele Mark, scris pe fragmentele de vase găsite acolo. S-au aflat şi alte bucați de vase sparte, pe care s-a scris numele unui nobil dac sau mare preot Reb, precum si numele cetătii Buridava. Acolo s-a făcut dovada că Dacii cunoasteau alfabetul latin cu un secol si mai bine înainte de cucerirea Daciei.

Despre această epocă, din păcate, toate insernnările lui Traian, ca şi ale multor alti scriitori, referitoare la Dacia, dar făcute .si consemnate la Roma, s-au pierdut fără urme. Ce explicatii se pot da ? Or icum s-ar fi petrecut lucrurile, nu se poate afirma câ astfel de fenomene de cultură n-ar fi existat. Ele trebuie căutate, in afară de cazul că rnâini criminale au operat, cum adesea s-a întâmplat în istorie, şi chiar în tirnpuri mai recente, când s-au distrus cu bunâ ştiintă întregi arhive istorice, care nu vor mai putea fi reconstituite niciodat ă. Dacia trăia momentele sale de mare înflorire, dar, în acelaşi timp, şi de mare primejdie, căci cel mai cumplit război din istoria sa bătea la poartă.

Primul război dacic. Cu încheierea întâiului secol al erei noastre, Traian a declansat războaiele contra Daciei. Decebal era bine informat de nemaipomenitele pregătiri ale Imperiului Roman, pentru a-1 infrunta pe cel mai redutabil inamic. In acele mornente, Decebal nu intentiona să-şi măsoare puterile cu Roma şi să atace imperiul, deşi nu se ştie ce gânduri îi bântuiau imaginatia. Pentru o astfel de confruntare avea nevoie să încheie unele aliante, care să dea şi alte preocupări Romanilor, la momentul oportun, chiar dacă aceste popoare erau îndepărtate, cum a fost cazul Partilor. Decebal s-a adresat Partilor pentru a le câştiga prietenia şi a-i determina să intervină printr-o actiunc în Asia Mică, atunci când Traian va fi dezlăntuit ofensiva. Asia, de altfel, îi dădea multe preocupări îrnpăratului Traian şi, după terminarea războaielor dacice atentia sa avea să se îndrepte

în primul rând către continentul de răsărit, unde a reuşit să facă alte cuceriri, dar si sa-şi afle moartea, nu in lupte, ci în patul său de campanie.

Tratativele cu Parții s-au tărăgănat. Oricum, nu au ajuns la o finalizare, potrivit dorintelor lui Decebal. Aşadar, acea parte vulnerabila a imperiului n-a fost minată în currsul războaielor dacice. Pe frontiera apuseană se aflau triburile germanice ale Quazilor, Marcomanilor şi Sarrnatii-Iazigii infiltrati între Dunăre şi Tisa. Desi fuseseră învingători în batalia cu Romanii, pe vremea.lui Domitian, neamurile germanice s-au convins între timp, prin fratii lor de pe Rin, unde Traian repurtase biruinte, că era rnai potrivit să se rnentină ca aliați ai Romei decât ca aliaiti ai Sarmizegetusei. Deci şi această zonă a imperittlui era linistită. Conductorul triburilor germane nu mai era un Ariovist curajos şi biruitor, ca pe timpul lui Burebista, si pentuu un timp Germanicii au rămas în expectativă, reluând ofensiva mai târziu.

In primăvara anului 101, Traian a trecut. Dunărea în Banat, voind să atace Dacia dinspre vest, asa cum o făcuse şi Tettius Julianus. Rornanii întăriserâ o seamă de oraşe pe linia Dunării, în Banat, care erau tot atâtea puncte avansate pentru organizarea campaniei împotriva Daciei. Ca bază de operatii Banatul era avantajat şi de faptul că aprovizionarea trupelor se putea sprijini pe resursele din Dalmația şi Pannonia. oferind, in acelasi timp, un drum destul de scurt spre locul unde se afla centrul politic al Daciei, potrivit din punct de vedere strategic pentru apărarea întregului său teritoriu. Traian a concentrat cea mai formidabilă armată şi una din cele mai numeroase cunoscute în antichitate. Între cei două sute de mii de oameni, erau Romani din Italia şi din provincii, Silieni, Sarmati, Palmireni şi alte popoare aflate sub stăpânirea Romei. La aceştia se mai adăugau şi Iazigii, Marcomanii şi Quazii. Patru legiuni ;duse din Pannonia, cinci legiuni adunate din cele două Moesii şi alte cinci legiuni aduse de pe Rin, au fost concentrate între localitățile Viminacium şi Ratiaria. Această enormă armată pentru timpurile de atunci se afla sub comanda supremă a lui Traian şi a unor generali încercați, dintre cei mai buni pe care i-a avut imperiul. Se aflau între aceştia Licinius Sura, Claudius Livianus şi Hadrian, nepotul lui Traian şi viitor împărat. Nici tehnicieni de seamă nu lipseau, ca vestiții ingineri Balbus şi Celsus, la care, mai târziu s-a adăugat şi ApoIlodor din Damasc. Odată adunată această armată, Traian a împărțit-o în două corpuri şi o coloană, în frunte cu el însuşi, a trecut Dunărea pe un pod de

vase, la Lederata, indreptându-se spre Tibiscum, lângă Caransebeş. Drumul urrnat a fost tot prin câmpie, pe la Berzobis şi apoi pe la Aixis. Cea de-a doua coloană a pătruns în Dacia pe la Dierna, tot pe un pod de vase, şi, deplasându-se pe Valea Cernei şi a Timişului, a făcut. joncț.iunea cu coloana condusă de Traian la Tibiscum. Întreaga armată romană era prea numeroasă, ca să se deplaseze cu uşurintă pe un singur drum. Cu armatele reunite, împăratul s-a îndreptat spre Portile de Fier ale Transilvaniei. In drum i-a ieşit în intâmpinare Decebal. Localitatea este iarăşi denumită Tapae, deşi din comentariile asupra acestui război nu reiese acest lucru. Privitor la itinerariul străbătut, n-a rămas decât o frază a lui Traian, transmisă de către scriitorul Priscian, din secolul al VI-lea, care spune : Inde Berzobim deinde Aixim processimus, fără a se indica altă localitate. Oriunde s-ar fi aflat localitatea şi oricum s-ar fi numit, Dio Cassius spune : „Pe când Traian oştea împotriva Dacilor, şi se apropia de Tapae, unde tăbărâseră barbarii, i s-a adus o ciupercă mare, pe care scria cu Iitere latine, că atât ceilalti aliati, cât şi Burii, sfătuiesc pe Traian să se întoarcă şi să facă pace. Traian însă dădu lupta cu ei, îşi văzu răniti pe mult.i dintr-ai săi şi ucise mulți duşmani. Deoarece îi lipseau bandajele, se zice că nu şi-a crutat nici propriile sale veşminte şi le-a tăiat în fâsii. Apoi a poruncit să se ridice un altar soldatilor căzuti în luptă si să li se aducă în fiecare an jertfă pentru morti". În scena care reprezintă bătălia de la Tapae, pe Columna din Roma, însuşi Jupiter participă la luptă iar Traian este aclamat de soldati ca imperator.

După această primă victorie, 'I'raian se îndreaptă spre Sarmizegetusa, (Grădiştea Muncelului, dincolo de Orăştie) înaintând însă cu prudentă într-un teren dificil, unde putea să fie atacat prin surprindere. Din această cauză, are grijă să-şi consolideze linia de operatii prin fortificatii şi lagăre., pe care să se poată sprijini la nevoie. Dar, apropiindu-se iarna, operatiile militare au fost suspendate, până în primăvara următoare. Cu privire la acest moment al ostilitătilor, C. C. Giurescu şi Dinu C. Giurescu scriu :

„Aşa încât iarna anului 101 veni înainte ca războiul să se fi sfârşit. Decebal trimisese, e adevărat, o solie spre a cere pace, dar nu izbutise s-o obtină, ambasadorii săi erau trei oameni de rând şi, desigur, aceasta contribuise la refuzul lui Traian".

Intreruperea ofensivei a fost utilă pentru ambele tabere, care au suferit pierderi grele, poate în egală măsură. Iarna liniştită urma să fie folosită pentru refacere. Decebal însă, pentru a slăbi presiunea armatelor duşmane, aflate pe drumul Sarmizegetusei, a încercat atunci să deschidă un. alt front, pentru a obliga adversarul să-şi divizeze armata, ca să poată să facă fată noii situații. În Getia Minor, la Dunăre, a declanşat un atac împreună cu Sarmatii, aliati ai Dacilor. După opinia învătatului Radu Vulpe, în acea iarnă, spre norocul iui 'I'raian, fluviul n-a înghețat decât pentru puțină vreme, ceea ce i-a îngăduit să coboare cu flota în rnare grabă, împreună cu o armata şi să dea o bătălie în localitatea Adamclisi. Şi aici luptele au fost extrem de crâncene, pierind până si soldat.i din unitățile de gardă ale împăratului. Mai târziu la Adamclisi avea să fie ridicat un monument, în memoria ostaşilor căzuți, dar şi pentru glorificarea împăratului Traian, şi mai ales, pentru a reprezenta un avertisment popoarelor din răsărit şi din nord.

În primăwara anului 102. Traian reia ofensiva spre Sarrnizegetusa. De data aceasta, Decebal trimite o solie formată din nobili daci, care se înfăţişează lui Traian aruncând armele la pământ .şi căzând în genunchi. Nobilii il roagă pe Traian să-1 primească pe regele lor, care era dispus să accepte toate conditiile pentru încheierea păcii. Traian a trimis pe Sura şi pe Claudius Livianus, prefectul praetoriului, sa ia contact cu Decebal, dar Decebal nu s-a prezentat, ci a împulernicit pe câțiva oameni ai săi să ducă tratativele. Nu cunoaştem amănunte care să explice comportarea lui Decebal. Putem, cel mult, să presupunem că regele dac a încercai; să câştige timp prin tratative. Neajungându-se la nici un rezultat pe cale diplomatică, Traian şi-a continuat ofensiva spre Sarmizegetusa.

În Muntii Oraştiei, încă înainte de domnia lui Decebal, cât şi în timpul acestuia. Dacii ridicaseră unul dintre cele mai mari şi mai complexe sisteme de fortificaț.ii, pe care îl cunoaşte antichitatea. Drumurile care. duceau spre Sarmizegetusa (numită azi Grădiştea Muncelului) erau străjuite de fortărețe, încât, pentru a pătrunde în cetatea de scaun, era nevoie să fie cucerite toate punctele fortificate care o apărau. Din textul excerptat de Xiphilinos din Dio Cassius, se pot întrevedea dificultătile întâmpinate de armata romană. Ea urca pe înălțimi „ocupând cu mari primejdii colină după colină", pentru a se apropia de capitala Dacilor.

Atacul dat de Traian urmărea directia nord-sud, dar, după cum lasă să se înțeleagă Dio Cassius, a existat o a doua directie de atac, condusă de Lucius Quietus, comandantul cavaleriei maure. Credem însă că Lucius Quietus nu a participat la luptele directe pentru cucerirea Sarmizegetusei. Această operatie dificilă a revenit infanteriei romane şi, mai ales, geniştilor din rândurile acesteia. Cavaleria aflată sub comanda lui Quietus a avut probabil sarcina să acapere actiunile armatei romane de un eventual atac, care ar fi venit pe Valea Mureşului, fie dinspre răsărit:, din inima Transilvaniei, fie dinspre nord, din direcția Munților Apuseni. Faptul că se menționează o luptă dată de cavaleria romana, în timp ce Traian, cu grosul oastei era angajat în bătălia pentru cucerirea înăltimilor fortificate din jurul Sarmizegetusei, dovedeşte capacitatea de atac şi de rezistentă a armatei dace şi încercarea disperată de a salva capitala, cu rezervele de care mai dispunea.

Situatia devenind crit:ică pentru Decebal, acest a trimit e din nou soli lui Traian, care îi comunică împăratului că rebele dac este gata să încheie pace, în condițiile impuse de adversar, şi anume : ,,să dea înapoi armeIe, masinile de război şi pe constructorii acestor maşini, să predea pe dezertori, să distruga întăriturile şi să se retragă din teritoriul cucerit, ba înca sa-i socoteasca duşmani sau prieteni ai săi pe cei ai Romanilor, să nu mai primească nici un fugar, nici să nu mai ia în slujba lui vreun ostas din Imperiul Roman (caci Decebal atrăgea la sine, prin momeli, pe foarte mulți viteji)".

Conditiile de pace pe care Decebal le acceptă arunca ele• însele lumină asupra proport.iilor pe care le-a avut războiul din 102, si, în acelaşi timp, asupra pericoluIui pe care il reprezenta pentru Roma Decebal însuşi si țara sa:. Abia acum se poate vorbi de o pace. care îl dezavantajează pe regele dac. Izvoarele antice spun că el a accept at această pace de nevoie. EI însuşi s-a prezentat în fata impăratului Traian. Această întâlnire trebuie să se fi petrecut sub zidurile Sarmizegetusei şi, după toate probabilitățile, la începutul toamnei anului 102.

Traian a cornunicat, condițiile de pace Senatului, pentru a fi confirmate de către acesta. Scena este astfel înfăţişată de acelasi cronicar al războaielor dacice, Dio Cassius :

„Trimişii lui Decehal fură aduşi în Senat. Ei pusera armele jos, îsi legară mâinile în felul prinşilor de război şi rostiră câteva cuvinte de implorare. În chipul acesta îi înduplecară la pace şi-şi luară armele înapoi. Traian îşi sărbători triumful şi fu numit Dacicus. Dadu lupte de gladiatori în teatru (căci îi făceau plăcere) şi readuse în scenă actori de pantomimă (era îndragostit de unul dintre aceştia, Pylades), desi iubea faptele de arme, nu se îngrijea mai putin de celelalte. . . ".

După cum relatează Dio Cassius, Traian ar fi lăsat garnizoane romane la Sarmizegetusa şi în alte cetăti dacice. Această informație a fost interpretată ca un control exercitat de armata romană, în teritoriul dacic recent cucerit, până la îndeplinirea condițiilor de pace. Prin pacea din 102, o serie întreagă de teritorii dacice au fost anexate imperiului. Intre acestea intră Banatul, inclusiv trecătoarea ce duce din Banat. în Țara Hațegului şi, poate, chiar Tara Hategului. La sud era anexată Oltenia şi partea de câmpie a Munteniei. Sudul Moldovei, cu Piroboridava (Poiana de azi) a fost anexat Moesiei Inferioare.

Pregătiri de ambele părti. Oricăt de umilit.oare era această pace pentru Decebal, faptul că Traian suspendă ostilitățile în toamna anului 102 este o dovadă că rezistența Dacilor nu fusese definitiv înfrânta. Dacă armata lui Decebal ar fi fost nimicită in luptele de la Sarmizegetusa, nu exista nici un rnotiv ca Dacia întreagă să nu fi fost ocupată. Se pare însă ca, dupa doi ani de lutpe, care s-au dat nu.numai în partea de vest a Daciei, dar şi în Getia Minor, armata romană dădea semne de oboseală fizică şi morală. Traian si-a dat seama că o continuare a operat iunilor, cu trupele pe care le avea la dispozitie era aproape imposibilă. Atunci, a considerat, uportun să încheie pacea oferită atât de avantajos de Decebal, pentru a reorganiza şi întâri propria lui armată. De allfel, iarna care se apropia - în mod obişnuit, nu se desfăşurau operatii militare în acest anotimp - era încă un duşman pentru armata romană şi un aliat pretios pentru Daci, obişnuiți cu vicisitudinile, cu viața aspră, cu zăpezile şi gerurile năpraznice din munții şi câmpiile lor, evocate atât de plastic de Ovidiu. Lunile de iarnă erau prielnice pentru incursiuni. Înainte de 101. dar chiar şi in iarna anilor 101 -I02, Dacii au organizat incursiuni foarte periculoase pentru stăpânirea romana, pe linia Dunarii. De accea, împăratul încheie pacea, lăsându-se înduplecat de rugămințile lui Decebal. Instişi Decebal a fost. împins să facă pace, dupa câte se pare, si pentru ca sora lui cazuse în măinile Romanilor. Dar motivele

principale aveau ratiuni militare. :Avea nevoie de timp, pentnu câstigarea unor noi alianțe, în vederea confruntării decisive cu Imperiul Roman. Pacea din I02 esie o simplă amănare si nu o rezolvare definitiva a conflictului dintre cele doua parți. Pregatirile pe care le ordonă Traian, imediat dupa incheierea.operatiunilor militare, sunt o dovadă in acest sens. Nu numai că nu sunt dispersate trupele care participaseră la primul război dacic, dar Traian ia măsuri ca trupe proaspete sa fie a:duse din imperiu şi concentrate la Dunare.

În acelaşi timp, dispune construirea podului de la Drobeta-Turnu Severin, într-un punct strategic foarte bine ales. De aici puteau fi dirijate cu repeziciune trupe spre nord-est, în cazul în care se hotara atacul Daciei sau prin Valea Oltului, sau prin Banat. Roma îsi trimite la Dunăre nu numai legiunile, ci şi const ructorii de drumuri şi poduri, pentru a asigura miscarea trupelor şi aprovizionarea lor. Munții Haemusului, pe Valea Dunării, sunt cioppliți, sunt săpate cu mare preciziune cavități in piatra prin tehnici rapide, iar pilonii podului de peste fluviu sunt şi azi mărturie a artei inginereşii de care dispuneau Romanii.

Ei cunoşteau procedeul de a săpa în albia fluviului. de a îndepăta apele prin diguri si chesoane, de a foIosi materiale de construcții, in special un soi de ciment de o calitate superioara. Sub ochii Dacilor, constructorii romani durează în inima Daciei o construcție monumentală, care e înrudită cu cele mai impresionante monumente ale antichității şi care dovedeşte însemnătatea ce se acorda de către stăpânii lumii de atunci acestor miraculoase teritorii. Dio Cassius descrie, cu sentimente de exaltare, accastă operă, pe care o vedem reprezentată şi în basoreliefurile de pe Columna lui Traian din Roma :

,,Traian a construit peste Istru un pod de piatră, pe care nu ştiu cum să-1 admir îndeajuns. :Minunate sunt şi celelalte constructii ale lui Traian, dar acesta este mai presus de toate acelea. Stâlpii de piatră în patru muchii sunt în număr de douăzeci, înăltimea de şaizeci. Ei se află, unul fată de altul, la o distanță de o sută şaptezeci de picioare şi sunt uniți printr-o boltă. Cum să nu ne mirăm de cheltuiala făcută pentru aceşti stâlpi ? Nu trebuie oare să ne uimească şi felul meşteşugit în care a fost aşezat în mijlocul fluviului fiecare stâlp, într-o apă plină de vârtejuri, într-un pământ nămolos, de vreme ce cursul apei nu putea fi abătut ? Am arătat lățimea

fluviului. nu pentru că ar curge numai pe această lățime - căci pe parcurs se lăgeşte de doua ori şi de trei ori pe atât - ci pentru că acolo este locul cel mai îngust .Si mai potrivit pentru construirea unui pod. Cu cât spațiul se ingustează mai mult aici - deoarece apa coboară dintr-o întindere largă, pentru a intra din nou în alta şi mai mare - cu atât se face mai năvalnică şi mai adâncă. Încât şi împrejurarea aceasta se adaugă la greutatea construirii podului. Concepția măreață a lui 'Traian se vădeşte şi din aceste lucrări. Astăzi, însă, podul nu foloseşte la nimic, căci nu mai existâ decât stâlpii, iar pe deasupralor nu se mai poate trece ai zice că au fost durati numai ca să facă dovada că firii omeneşti nimic nu-i este cu neputintă. Traian se temea că, după ce îngheată Istrul, să nu se pornească război îrnpotriva Romanilor rămaşi dincolo şi construi acest pod, pentru ca transporturile să se facă cu uşurință peste el. Dimpotrivă, lui Hadrian îi fu teamă că barbarii vor birui străjile acestuia si vor avea trecere lesnicioasă spre Moesia ; de aceea distruse partea de deasupra``.

Printre alte măsuri luate de Traian pe plan strategic a fost şi fixarea Câmpiei Dunării ca centru de operatii pentru viitoarea campanie. In timpul primului război dacic, el îşi dăduse seama de primejdiile pe care le putea întârnpina o armată romană, care ataca Dacia dinspre apus. Având în vedere că hotarul imperiului cu Dacia se întindea în forma unui arc de cerc, oastea Dacilor putea să pornească pe raze divergente de pe pozițiile centrale din Transilvania şi, atacând, sa treacă hotarul în orice punct al lui. In timpul primului război dacic se dovedise că o armată romană care înainta din Banat spre 'I'ransilvania, chiar dacă concentra forțe numeroase în fața ei, nu anihila capacitatea adversarului de a porni atacul în Getia Minor sau în Sudul Dunării, obligându-1 pe adversar - aşa curn s-a întâmplat in iarna anului 101 - 102 - să-şi retragă trupe de pe teatrul principal de operatii, pentru a salva stăpânirea rornană din Sudul Dunării.

Din aceste considerente, Traian ia măsuri pentru întărirea sistemului de fortificatii de pe linia Dunarii. Sunt construite cetăți puternice la Nicopolis, în locul unde mai târziu va fi oraşul Marcianopolis, ca şi la Abrittus, Durostorum şi Troesmis. După cât se pare, Traian începe să construiască diferite castre la nord de valul de pământ al lui Aelianus, în punctele Târgusor, Mălăieşti şi Drajna de Sus. De asemenea, pe linia Dunării este ridicată întaritura de piatră de la Carsium, iar în nordul fluviului, acolo unde Dunărea o coteşte spre răsarit, se îngrijeste de

intăriturile de la Barbusi. Se pare că şi tabăra întărita de la nord de Râmnicul Vâlcea, pe Valea Oltului, numită „Castra 'I'raiani", este construită tot în această perioadă, ca şi castrul de la Stolniceni (Buridava romană). Traian ia toate măsurile de siguranță, pentru ca viitoarea campanie să fie incununată de succes. Isi alege ca directie de atac Valea Oltului, dar probabil si o a doua linie de operatii, care venea din Moesia Inferioara .si traversa munții pe la Pasul Bratocii. Toate aceste măsuri pe plan strategic ne dau o imagine despre concepția împăratului în organizarea celei de-a doua carnpanii.

Pătrunzând în "Transilvania pe Valea Oltului şi prin Bratocea, Traian vroia să-1 oblige pe Decebal să-şi aducă trupele în sudul 'I'ransilvaniei, întăriturile de la Sarmizegetusa răinânând în afara teatrului de operații. De data aceast.a nu mai era un atac frontal, care trebuia să rezolve, înainte de toate, cucerirea munților şi fortificațiilor de la Sarmizegetusa (Grădistea Muncelului), pe care nu le putea lăsa în spatele armatei sale, ci un atac care anihila, în mare parte, valoarea strategică a acestor întărituri. Banatul fiind deja sub stăpânire romană, Sarmizegetusa ar fi rămas ca o insulă în mijlocul unui teritoriu stăpânit de Romani.

Al doilea rărboi dacic. Pană la izbucnirea celui de-al doilea război dacic din anul 105, Decebal se străduieşte să organizeze o nouă rezistență împotriwa Romanilor, în pofida tratatului încheiat cu 'I'raian şi, după cum ne informează Cassius, „îşi pregăteşte arme, primeşte f ugari, reface întăriturile, trimite soli la vecini şi aduce pagube celor ce mai înainte nu se înțelegeau cu el, iar Iazigilor le-a smuls un tinut (pe care, după aceea, deşi ei îl cereau, Traian, nu-l mai dădu înapoi)".

In momentul nm care informațiile în legătură cu pregătirile lui Decebal ajung la Rorna, Senatul îl declară .,duşman al republicii`` şi hotărăşte reluarea ostilităților. Din pasajul citat., se vede limpede că Decebal impusese autoritatea lui unor căpetenii dace, care, înspăirnântate de puterea romană, înclinau să păstreze legături de bună vecinătate cu imperiul. Mai mult, el caută aliați la vecinii săi şi la Iazigi, care nu vor să-1 sprijine, le smulge o parte din teritoriul ocupat de ei, încă o dovadă că Decebal a stăpânit Crişana, pentru că numai aici putea să existe o zonă de contact între Iazigi şi Daci. Ca şi în primul război cu Traian, Decebal reuseşte să stabilească aliante cu Sarmații. După cum reiese din reprezentările de pe Columna lui Traian, printre prizonierii aduşi în fata

împăratului sunt şi Sarmați, dovadă că ei au participat la război de partea lui Decebal.

In iarna lui 104, Traian părăseşte Roma, îndreptându-se spre Dunărea de Jos. Toată iarna şi primăvara îşi organizează meticulos trupele. In timpul acesta se pare că Decebal a încercat să ducă tratative cu T'raian, desigur fāra succes. După câte spune Dio Cassius, deşi Decebal era cel care solicita pacea, el nu înțelegea să depună armele şi, mai mult decât atât, pe față îşi concentra trupele, chemându-i în ajutor şi pe aliatii săi. Intențiile şi sentimentele lui Decebal se desprind limpede din însemnarile lui Dio Cassihs. Adresându-se vecinilor săi, regele dac le atrăgea atentia că „daca îl vor părăsi pe dânsul. si ei vor fi în primejdie, că rnai uşor şi mai sigur îşi vor păstra libertatea, ajutându-1 în lupta, înaint.e ca el să fi suferit vreo nenorocire. Insă, privind nepăsături cum sunt nimiciți Dacii, mai pe urmă vor ajunge ei însisi robi, căci vor rămâne fără aliati".

Dându-si seama că duşmanul cel rnai de temut pentru independența Daciei era împaratul 'I'raian, omul care, prin tenacitatea sSi capacitatea lui de comandant, era singurul în stare să ducă la capăt o actiune atât de grea, cum era cucerirea Daciei, Decebal încearca să-l suprime fizic pe împărat. Pentru aceasta, a trimis în Moesia dezertori, care să încerce să se apropie de împărat şi să-1 ucidă. Unul dintre ei a fost bănuit şi prins şi, după ce a fost supus la cazne, a mărtuirisit care i-a fost intentia. Intâlnirea dintre Decebal şi Longinus a reprezentat o altă încercare a regelui dac de a împiedica intrarea lui Traian

in noua carnpanie.

Dio Cassius spune :

„Atunci Decebal chema la dânsul pe Longinus, comandantul unei legiuni, a cărui dârzenie o simtise în luptele purtate cu el şi, după ce-1 convinsese să vină, cu gând să-1 facă să i se supună, îl prinse şi-1 întrebă de față cu alții despre planurile lui Traian. Pentru că (Longinus) nu voia să mărt.urisească nimic, îl ținu sub pază, dar nelegat. Decebal trimise apoi un sol la Traian şi ceru acestuia - în schimbul eliberării lui Longinus - să-i cedeze țara până la Istru şi să-i plătească banii care i-a cheltuit cu războiul. (Traian) răspunse cu vorbe îndoielnice prin care voia să arate ca nici nu-1 prețuieşte prea mult pe Longinus, dar nici prea putin, că nici nu dorea să-1 piardă, dar nici să-1 scape cu sacrificii prea mari. Decebal mai stătea în cumpănă, neştiind ce să facă. Dar între timp Longinus îşi făcu rost de

otravă, cu ajutorul unui libert de-al său şi făgădui lui Decebal că are să-1 împace cu Traian, pentru ca regele să nu bănuiască deloc ce are de gând şi să nu i se pună o pază aspră. Longinus scrise o scrisoare plină de rugăminti şi o dădu libertului s-o ducă lui Traian, spre a putea să rămână nestânjenit. După ce libertul plecă, Longinus bău otrava în timpul noptii si muri. După această întâmplare, Decebal ceru lui Traian pe libert, făgăduind să-i dea în schimb trupul lui Longinus şi zece prizonieri.

Şi trimise îndată un centurion prins împreună cu Longinus, spre a aduce la indeplinire cele cerute. Traian află de la acesta tot ce se petrecuse cu Longinus. Dar nu-i trimise înapoi lui Decebal nici pe acela şi nu-i dădu nici pe libert, socotind că viata Iibertului este mai de pret pentru demnitatea imperiului, decât înmormântarea lui Longinus"..

Pe lângă semnificatia pe care o are in cadrul conflictului dintre Daci şi Romani, episodul cu Longinus are darul sa ne lămurească asupra a două aspecte : că Decebal era de acord sa se incheie pacea, dar aceasta să nu fie umilitoare pentru el ; că el cerea să i se restituie teritoriul ocupat de Romani până la Dunăre.

Traian nu s-a lăsat impresionat de scrisoarea lui Longinus si a trecut podul de la Drobeta, cu grosul oştilor, îndreptându-se spre Valea Oltului, spre a patrunde prin pasul de la Turnu Roşu în Transilvania. Se pare că, în cel de-al doilea război dacic, împăratul dispurnea de forte mult mai nunmeroase decât în primul, ceea ce ingaduie să se emită ipoteza unui atac pe mai multe directii. Unul dintre acestea venea din sud-vest, pe obisnuitul drum al Banatului. In aeelaşi timp, o coloană trecea în Transilvania, prin Pasul Oituzului. În felul aeesta, Decebal, inferior numeric Romanilor, nu putea să facă față cu succes atâtor atacuri convergente. Şi în aI doilea război dacic, Traian actionează cu mare prudentă, căci, după isioricul citat mai înainte, împăratul „a purtat război mai mult cu chibzuială decât cu înfocare, biruindu-i pe Daci după îndelungi şi grele strădanii. El însuşi dădu multe dovezi de pricepere Ia comandă şi de vitejie, iar oştenii trecură împreună cu dânsul prin multe primejdii şi dădură dovadă de vrednicie".

Din păcate, nu avem decât această laconică însemnare despre un război care avea să dureze un an de zile. Scenele înfătisând luptele dintre Daci şi Romani, aşa cum sunt prezentate pe Columna lui Traian, ne arată că se dau lupte în jurul unor cetăti, care ar putea să fie cele de la

Sarmizegetusa, dar şi din alte locuri din Transilvania. In or ice caz, ultimele lupte se dau în jurul cetătii de scaun. După căderea Sarmizegetusei, Decebal a încercat să organizeze rezistența în alte părti ale Daciei, pentru că, aşa cum se poate vedea într-o scenă de pe Columnă, el se sinucide undeva în afara zidurilor cetății, în momentul când era să fie prins de călăreții romani. Descoperirea recentă a inscriptiei de la Grameni (lângă Salonic, în Grecia) de către profesorul american Speidel, reprezintă un alt izvor epigrafic, care vine să confirme scena de pe Columnă. In aceasta inscriptie, veteranul roman Tiberius Claudius Malimus spune că : ,,l-a prins pe Decebal şi capul lui 1-a adus împaratului, la Ranisstorum".

Epilog. Avem mărturia sigură că Deccbal a preferat să-si ia zilele decât să urmeze carul de triumf al Iui Traian pe străzile Romei. O parte dintre nobilii daci s-au supus împăratului, înainte chiar de căderea Sarmizegetusei. Nu este sigur că altii s-au sinucis, întrucât cercetări mai recente au dovedit că scena 102 a Coloanei Traiane nu reprezintă nici împărțirea ultimelor picăituri de apă şi nici un act de sinucidere prin otrăvire, ci ea este o scenă de exaltare, de impărtăşire din lichidul sfânt al religiei dacilor. Gestul lui Decebal se înscrie în viziunea geto-dacă despre semnificațiiIe mortii si ale vieții de dincolo. Cei mai multi istorici au fost impresionati de acest gest al lui Decebal si l-au interpretat ca pe un simbol al credintei dacice, al filosofiei lui Zalmoxis. O interpretare de dată mai nouă, in spirit arian, arată că regele ar fi adus un sacrificiu voluntar zeilor, pentru ca aceştia să izbăvească poporul dac. Tot aşa a fost interpretat şi gestul lui Vercingetorix, care s-a predat învingătorului Caesar.

Călăretii romani, care au capturat trupul neînsuflețit al lui Decebal (printre care se afla şi Maximus), îi taie capul şi mâna dreaptă şi le trimit împăratului. Capul regelui dac estte trimis la Roma şi aruncat pe scările Gemoniae, ca semn că unul dintre cei mai rnari duşmani ai Romei fusese răpus.

Cât de temut şi cât de greu fusese de cucerit; ansarnblul fortificațiilor dace din Muntii Orăştiei, o arată şi faptul că Traian, stăpân al acestor locuri, pune să fie distrus acest ansamblu fortificat al capitalei şi ridică în depresiunea Hategului, in loc deschis, oraşul Ulpia Traiana (Noua Sarmizegetusa) capitala noii provincii romane. In felul acesta, una din cele mai strălucite mărturii ale civilizației geto-dace, care ar fi putut, prin dăinuirea ei, să ne arate întreaga măsură a geniului constructor al

oamenilor locului, dispare de pe fața pământului. Distrugerea templelor şi cetăților dace din Munții Orăştiei a fost făcută cu atâta înverşunare, încât, la putină vreme după aceea, vegetatia a acoperit ruinele, iar urmele lor au fost regăsite abia în ultimii ani şi scoase .la lumină de arheologii din Cluj-Napoca. Descoperirea aceasta a avut darul să deschidă noi perspective asupra civilizatiei dacice.

0 scenă de pe Columnă înfătişează şi un alt aspect al măsurilor luate de Traian, pentru a înfrânge rezistenta Dacilor. Sunt arse aşezări omeneşti de pe munti, iar oamenii cu vitele şi cu avutul lor sunt constrânşi să coboare in camp. După un an de lupte îndârjite. Dacia a fost ocupată. Printr-o diplomă militară de la Porolissum, din 11 august 106, ni se păstrează primul document cu privire la existenta Daciei ca provincie romană. Odată cu cucerirea Daciei, au căzut în mâna Romanilor imense bogătii. Dio Cassius ne vorbeşte de comorile lui Decebal, pe care acesta le ascunsese sub rîul Sargetia (Streiul de azi) :

„Căci (Decebal) abătuse rîul cu ajutorul unor prizonieri şi săpase acoloo0 groapă. Pusese în ea o mulțime de argint şi de aur, precum şi alte lucruri foarte pretioase - mai ales dintre acelea care suportau umezeala - aşezase peste ele pietre şi îngrămădise pământ, iar după aceea aduse din nou rîul în albia lui. "Tot cu oamenii aceia (Decebal) puse în siguranță, în nişte peşteri, veşminte şi alte lucruri la fel. După ce făcu toate acestea, îi rnăcelări, ca să nu dea nimic pe față. Dar Bicilis, un tovarăş al său, care cunoştea cele întâmplate, fu luat prizonier şi dădu în vileag; toate acestea".

După Criton, bogătiile aduse de Traian din Dacia se ridicau la cinci milioane livre de aur, precum şi o cantitate dublă de argint, pe lângă cupe şi alte lucruri de pret. Tot la Criton se spune că Traian a adus turme mari în Italia, arme capturate de la Daci şi peste cincizeci de mii de bărbati. Aceştia erau înarmati şi au fost folosiți în luptele pe care le-a purtat Traian după aceea. Bogătiile aduse din Dacia, cât şi soldatii daci care vor fi folositi apoi în felurite

campanii au contribuit la întărirea componentei tracice a imperiului şi au constituit temeiul creşterii puterii romane, în anii următori. Cu banii şi soldații aduşi din Dacia, Traian va relua politica de cuceriri în Asia Mică, în timpul domniei lui Imperiul Roman atingând maxima limită a expansiunii sale.

La Roma au fost organizate serbări cu lupte de gladiatori şi fiare sălbatice, care au durat o sută douăzeci şi trei de zile. Ele s-au desfăşurat şi în portul hexagonal de la vărsarea Tibrului în mare, unde au fost organizate adevarate bătălii intre flote adverse ale căror echipaje erau alcătuite din condamnați. Înainte de începerea înfricoşătoarelor „jocuri" şi bătălii, combatantii şi gladiatorii lansau strigătul : Ave Caesar, morituri te salutant !

Cucerirea Daciei s-a dovedit fructuoasă nu numai pentru împărat şi statul roman, dar şi pentru cei care au participat la război şi i-au supraviețuit. Este cunoscut cazul lui Quietus Lucius, o căpetenie a detaşamentului de călăreti Mauri din armata romana, el însuşi maur de origine. Indepărtat din armată pentr u ticăloşiile sale, în timpul războaielor dacice se prezintă împăratului şi i se da din nou comanda, distingându-se mai ales în al doilea război cu Dacií, Lucius a adunat atâta avere, încât a fost înscris candidat printre cei care exercitaseră praetura. Dar, de bogățiile luate din Dacia, s-au bucurat şi soldatii de rând, dovada inscripțiile de pe statuietele de bronz aurit din Forul Iui Traian, pe care se specifică faptul ca fuseseră făcute din ce-a putut să-şi agonisească în Dacia fiecare ostaş (ex mannibus).

De unde în ajunul războaielor dacice se constituise o comisie senatorială pentru a propune măsuri economice, menite să atenueze criza economică în care se zbătea imperiul, acum, în 106, cetățenii romani ai imperiului sunt scutiti de impozite pe acel an şi, mai mult decât atât, primesc un premiu de câte şase sute cincizeci de dinari de persoană, făcându-i pe toti părtaşi la marea prădăciune a Daciei. Pe drept cuvânt, istoricii aveau de ce să numească Dacia : California Antichității. Ca dintr-un corn al abundentei se revarsă bogăția imensă a Daciei, indestulând un imperiu care se întindea de la Atlantic până la Eufrat, şi de la gurile Nistrului până la cataractele Nilului.

Printre multe onoruri1 votate de Senat. in cinstea lui Traian, este şi acela prin care i se acordă epitetul de ,, Optimus Princeps". În afară de Forul lui Traian, tezaurul lui Decebal îngaduie construirea a două monumente de excepțională valoare artistică dar şi istorica. Cel mai măret monument al antichitătii, Colurnna lui Traian este sculptată acum, fiind inaugurată la 12

mai 113. In Getia Minor, pe locul unde s-a dat bătălia în primul război dacic, se înaltă Tropaeum Traiani închinat zeului Marte.

Dacia, unul din ceIe mai puternice state ale antichitătii şi, in acelaşi timp, ultima mare creație politică a Traco-Geților liberi, îşi pierde libertatea şi intră ca parte componentă în imperiul Romei. Intregul spatiu tracic ajunge astfel sâ fie unificat într-un singur stat denumit Res Publica Romana, cunoscut sub sigla SPQR, adică Senatus Populusyue Romanus. Deasupra fostelor centre

de putere de la Pella şi Sarmizegetusa, se ridică triumfãtor centrul de putere de la Roma. "Toti Tracii, inclusiv Dacii liberi din răsărit şi nord-vest, intră în rnarele circuit aI civilizatiei universale de atunci. Numele neamului Geto-Dacilor se schimbă. Mai întâi ei se vor numi Daco-Romani şi apoi Români. Şi, după cum spune poetul Ion Brad :

„De teamă să nu inviem,
Ne-au risipit cetălile, ne-au ucis altarele, Toate frumusetile, ca într-un blestem,
Ni le-au schilodit. Şi-am ramas doar cu soarele.
Din el ne-am croit poteci in pădure, în munte,
Am podidit cu lacrimi si spice câmpia,
Lângă vetre mărunte,
Am logodit timpul cu statornicia.
Dacă te uiti bine-apoi,
In pietre nemuritori, suntem noi, numai noi.
NOI, Tracii!"